

Päivitettävä linjaus tiedoston lopussa

AVOTT-osalinjauksen päivitys vuosille 2025–2030: Tutkimusdatan avoin saatavuus

1. Kommentoi osalinjauksen johdantoa

Suomen tiedekustantajien liitto kiittää kutsusta kommentoida osalinjauksen päivitystä.

Suomen tiedekustantajien liitto katsoo, että yhteistyö ratkaisujen suunnittelussa ja toteuttamisessa olisi suotavaa varsinkin, koska osalinjaus näyttää sitouttavan tutkimusorganisaatioiden ulkopuolisia tahoja tutkimusorganisaatioiden näkemykseen tutkimusdatan avoimesta saatavuudesta ja linjauksessa hahmotellun aineistohallinta-apparaatin välttämättömyydestä. Tämä on ongelmallista sekä käytännössä että periaatteellisesti.

Johdannon toinen pallero luo vaikutelman, että tutkimusdatan avoimuutta edellytetään myös yksityisen säätiöiden rahoittamissa hankkeissa, jos niitä toteutetaan kotimaisessa tutkimusorganisaatiossa. On hyvin ongelmallista, mikäli datan avoimuus olisi ehto hankkeen sijoittumiselle tutkimusorganisaatioon ja mikäli esimerkiksi yksityiselle säätiörahoitukselle asetetaan ehtoja, joita rahoittaja itse ei aseta rahoitukselleen. Onko tarkoituksena, että avoimuutta vaativille tutkimusorganisaatioille alettaisiin korvata myös datan avoimuuden kustannuksia?

Osuuden avaus herättää kysymyksen: Mitä eroa on ”tutkimusdatalla” ja ”muilla tutkimusaineistoilla”? Mikäli osalinjaus on rajattu vain johonkin aineistotyyppiin, tämä tulisi sanoa selvästi. Tämä epäselvyys hankaloittaa myös luonnoksen kommentointia.

2. Kommentoi osalinjauksen tavoitetta 1 ja sen alaista toimenpidettä

Suomen tiedekustantajien liitto haluaa ilmaista tukensa selkeälle vastuunjaolle ja läpinäkyvälle päätöksenteolle.

3. Kommentoi osalinjauksen tavoitetta 2 ja sen alaisia toimenpiteitä

Suomen tiedekustantajien liitto kiittää vastuullisuuden korostamisesta. Uusien mittareiden luominen tuntuu kuitenkin ristiriitaiselta viimeaikaisten laadullista arviointia suosivien tavoitteiden kanssa. Huomattakoon myös, että tieteenalat, tutkimushankkeet ja niiden datat ovat hyvin erilaisia ja hankalasti sovitettavissa yhteen mittaroitavaan muottiin.

4. Kommentoi osalinjauksen tavoitetta 3 ja sen alaisia toimenpiteitä

Linjaus on omiaan lisäämään tutkijoiden ja ohjaajien hallinnollista työtaakkaa ja on pois tieteen ydintehtävistä. Datanhallintasuunnitelma esimerkiksi varhaisen opinnäytteen ja sen kommentoinnin veloitteena voi hyvinkin olla tarpeeton. Suomen tiedekustantajien liitto toivookin linjaukseen ääneen sanottua mahdollisuutta tapauskohtaiseen harkintaan ja kulloisenkin tarkoituksenmukaisuuden huomioon ottamista niin, että tutkijat ja ohjaajat voivat vapaammin priorisoida työtehtäviään.

5. Kommentoi osalinjauksen tavoitetta 4 ja sen alaisia toimenpiteitä

Suomen tiedekustantajien liitto katsoo, että selvät sopimukset kaikkien osallisten oikeuksista ja velvollisuuksista ovat erittäin tärkeitä ja kaikkien osapuolten etu. Liiton mielestä tähän kohtaan olisi eduksi lisätä sana "kirjallisesti" (esim. selkeästi ja kirjallisesti).

Suomen tiedekustantajien liitto pitää myönteisenä huomiota oikeuksille ja lisensseille. On myönteistä, että asia on esillä yleistasolla, aiempien vuosien lisenssi kohtaisten suositusten sijasta. Tässä yhteydessä tutkimusorganisaatioissa tulee varmistaa, että ohjeistuksia, koulutuksia ja neuvontaa laadittaessa ymmärretään kansainvälisen ja kansallisen toimintaympäristön ja käytettävissä olevien lisenssien erot – ja erityisesti näiden taloudellinen vaikutus Suomessa. Ohjeista ja linjauksista huolimatta täyden päätäntävällän tulee säilyä tutkijalla.

Mikäli "oikeuksilla" tässä kohdassa tarkoitetaan tekijänoikeuksia, se tulisi sanoa selvästi. Kansainvälisessä yhteistyössä tulee huomata ja ymmärtää, että tekijänoikeuslainsäädäntö ja esimerkiksi kustantajien suhtautuminen tutkijoiden oikeuksiin vaihtelee maittain. Suomessa oikeudenhaltijat sopivat oikeuksien jakamisesta, ovat perinteisesti lojaaleja toisilleen ja välitön avoimuus voidaan toteuttaa myös luopumatta oikeudenhaltijoiden taloudellisista oikeuksista.

Dataan viittaamisen edellyttäminen tutkimusorganisaation julkaisuohjeissa vaikuttaa nykyisessä muotoilussaan joustamattomalta. Edellyttäminen puuttuu julkaisevan tutkijan ja julkaisun kustantajan itsemääräämisoikeuteen ja työn sisältöön sekä olettaa, että yksi malli sopii kaikkiin tapauksiin. Suomen tiedekustantajien liitto katsoo, että tieteen vapauden nimissä viittaaminen muoto ja yhteys tulisi jättää tutkija-kirjoittajan, käsikirjoitusten vertaisarvioijien ja kulloisenkin julkaisukanavan toimittajien ratkaistavaksi kulloinkin tarkoituksenmukaisimmalla tavalla.

Tavoite: tulee sopia --> po. sovitaan (vrt. muut vastaavat kohdat)

6. Kommentoi osalinjauksen tavoitetta 5 ja sen alaisia toimenpiteitä

Suomen tiedekustantajien liitossa tämä kosa herättää kysymyksiä: Millainen on "arvokas" aineisto? Miksi aineistojen "arvonmääritys" on tarpeen? Millaisin hallinnollisin kriteerein tutkijoita aiotaan tässä "tukea" ja millä asiantuntemuksella tämä saadaan palvelemaan kaikkia hankkeita ja datatyyppejä eri tieteenaloilla? Kohdan implisiittinen jako "arvokkaisiin" ja muihin (vähemmän arvokkaisiin tai peräti arvottomiin?) on ongelmallinen ja luo tarpeettomia hierarkioita, jotka antavat

tilaisuuden esimerkiksi tieteenalojen tai tutkimushankkeiden perusteettomalta tuntuvaan rankkaukseen.

Resursointiin varautuminen suunnitteluvaiheessa näyttää ikävästi siltä, että tutkimusorganisaatiot aikovat rahoittaa tutkimusdatan avoimuuden häkkyränsä ulkopuolisella rahoituksella, jonka hakeminen jää tutkijoiden tehtäväksi.

Pikku lyöntivirhe: huomioiva --> po. huomioivat tallennus- ja säilytysratkaisut

7. Kommentoi osalinjauksen tavoitetta 6 ja sen alaisia toimenpiteitä

Tallentamista ja säilyttämistä suunniteltaessa tulisi kiinnittää huomioita tekijänoikeuteen, lisensoitavaan materiaaliin sekä tekijöiden oikeuteen päättää myös aineistojensa tallentamisesta ja säilyttämisestä. Huomiota tulisi kiinnittää myös tutkittavien oikeuksiin sekä siihen, miten datan avaamista, tallentamista ja säilyttämistä koskevat organisatoriset velvoitteet voivat vaikuttaa aineistoon ja koko tutkimukseen (esimerkiksi tutkittavien haluttomuutensa osallistua). Suomalaisten tutkimusorganisaatioiden haluama malli ei myöskään välttämättä ole edullisin koko tutkimusryhmälle tai kaikentyyppisille aineistoille.

8. Kommentoi osalinjauksen tavoitetta 7 ja sen alaisia toimenpiteitä

Hallinnollinen rakennelma uusine polkuineen ja koulutuksineen vaikuttaa tässäkin kohdassa varsin raskaalta ja tutkijan jo nykyisellään kuormitetusta arjesta vieraantuneelta. Suomen tiedekustantajien liitto kantaa huolta siitä, että tutkija-kirjoittajille jätetään yhä vähemmän aikaa tieteellisiin ydintehtäviinsä.

9. Kommentoi osalinjausta yleisesti

Suomen tiedekustantajien liitto suosittelee pohtimaan myös tekijänoikeuksia, joita dokumentissa ei mainita lainkaan. Liitto huomauttaa, että datasetin kokoaja ja muokkaaja voi omistaa tuottamansa tietokannan tekijänoikeudet. Dokumentti tuntuu kuitenkin oletavan, etteivät tekijänoikeudet koske linjauksen aihepiiriä. Tutkimusorganisaatiolla tuskin on automaattisesti oikeutta päättää setin avoimuudesta ja sijoituspaikasta ainakaan tapauksissa, joissa se on syntynyt ulkopuolisella yksityisellä rahoituksella.

Käytännön kokemuksiin ja tutkija-kirjoittajilta ja kustantajilta tulevaan palautteeseen perustuen liitto kantaa huolta tutkimusorganisaatioiden hallintohenkilöstön tekijänoikeus- ja lisenssiasiantuntemuksesta. Kansainvälistä profiloitumista tavoittelevaan

Suomen tiedekustantajien liitto haluaa korostaa tarkoituksenmukaisuutta ja välttää itseisarvoista ja kaikenkattavaa avoimuusautomaatiota. Tutkija-kirjoittajan työmäärän ja motivaation lisäksi liitto

kantaa huolta tutkittavien oikeuksista ja siten avaamiseen ja datan tallentamiseen liittyvistä eettisistä huolista, jotka tämä osalinjaus sivuuttaa täysin. Tutkittavalla on oikeus tietää datan koko elinkaaresta, jota on kuvatus kaltaisessa järjestelmässä yhä vaikeampi hallita aineistoa kerättäessä, riippumatta siitä, kuinka paljon aineistonhallintasuunnitelman laatimiseen on panostettu. Hallinnossa jää usein huomaamatta, että tutkimuksen suunnitelmat ja kulku muuttuvat hankkeen edetessä eikä yksi malli sovi kaikkeen.

Suomen tiedekustantajien liitto edustaa lähes 160 kotimaista tieteen kustantajaa ja julkaisijaa. Lausunnon ovat laatineet liiton 9-jäseninen hallitus ja pääsihteeri.

<https://tiedekustantajat.fi/suomen-tiedekustantajien-liitto/>

Päivitettävä linjaus liitetty alle

Linjauspäivitys

Osalinjaus 1: Tutkimusdatan avoin saatavuus

Osalinjauksessa käytetty sanasto löytyy [linjauksen julkaistusta versiosta](#). Sanasto ei ole kuulemisen kohteena.

Osalinjauksen alkuteksti

Tämä kansallinen osalinjaus on suomalaisen tutkimusyhteisön yhteinen suunnannäyttävä tutkimusdatojen avoimen saatavuuden edistämiseksi. Osalinjaus ei koske muita tutkimusaineistoja eikä -menetelmiä, vaan linjausrakenteen mukaisesti niitä voidaan käsitellä omissa osalinjauksissaan.

Tutkimusdatan avoimen saatavuuden osalinjaus koskee ensisijaisesti tutkimusdataa, joka on tuotettu tai käytetty osana tutkimus- tai kehittämisprosessia 1.7.2021 tai sen jälkeen ja

- jossa tutkija on suomalaisessa tutkimusorganisaatiossa työskentelevä tai siihen affilioitunut ja/ tai suomalaisen tutkimusrahoittajan rahoituksella työskentelevä tutkija tai
- jossa tutkimus- tai kehittämisprojekti, jonka yhteydessä tutkimusdata kootaan tai käytetään, sijoittuu suomalaiseen tutkimusorganisaatioon ja/tai on suomalaisen tutkimusrahoittajan rahoittama.

Toimenpiteissä ei oteta kantaa siihen, miten organisaatiot ratkaisevat asiat, joten tutkimusorganisaatioille on jätetty tehtäväksi suunnitella kokonaisuus omista lähtökohdistaan käsin. Tutkimusorganisaatiot voivat toteuttaa ratkaisut joko itsenäisesti tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Tavoite 1

Tutkimusorganisaatiot ovat organisoineet ja vastuuttaneet tutkimuksen datanhallinnan strategisen johtamisen sekä organisaatiotason päätöksenteon.

Toimenpiteet

- Tutkimusorganisaatio varmistaa, että tutkimusdatanhallintaan ja datanhallinnan palveluiden tuottamiseen liittyvä vastuunjako ja päätöksenteko ovat selkeitä ja läpinäkyviä.

Tavoite 2

Tutkimusorganisaatiot edistävät tutkimusaineistojen avoimuutta ja vastuullista datanhallintaa luomalla kannustimia ja mittareita.

Toimenpiteet

- Tutkimusorganisaatiot kehittävät aktiivisesti kannustimia tutkimusaineistojen julkaisemisen ja uudelleenkäytön mahdollistamiseksi.

- Tutkimusorganisaatiot kehittävät vastuullisen datanhallinnan seuranta.

Tavoite 3

Jokaiselle tutkimus- ja kehittämisprojektille laaditaan aineistohallintasuunnitelma, jossa on huomioitu tutkimusdatan elinkaaren vaiheet.

Toimenpiteet

Tutkimusorganisaatio

- sisällyttää datanhallintasuunnitelman laadinnan ja päivittämisen osaksi tutkimus- ja palveluprosessejaan sekä hyödyntää jatkuvasti päivitettävistä ja koneluettavista DMP:eistä saatavaa tietoa prosesseissaan.
- tarjoaa yhteisönsä tarpeita vastaavaa datanhallinnan koulutusta opiskelijoille sekä kaikkien uravaiheiden tutkijoille, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiohenkilökunnalle, opettajille ja opinnäytetöiden ohjaajille.
- varmistaa, että osana ohjaustyötään opinnäytetöiden ohjaajat arvioivat ja kommentoivat datanhallintasuunnitelmia.
- Tutkimusorganisaatio tukee tutkimuksen suunnittelua siten, että datanhallinnan kustannuksiin osataan varautua.

Tavoite 4

Tutkimusdatan käyttöön liittyvät oikeudet ja velvollisuudet tulee sopia selkeästi kaikkien tutkimukseen osallistuvien kesken.

Toimenpiteet

- Tutkimusorganisaatio luo selkeät ja yhtenäiset periaatteet sekä käytänteet, esimerkiksi sopimus pohjat tutkimuksen tuottaman datan oikeuksista ja vastuista sopimiseen. Sopimuskäytännöt tukevat sitä, että tutkijat pystyvät toimimaan ja tekemään yhteistyötä kansallisesti ja kansainvälisesti.
- Tutkimusorganisaatio tarjoaa ohjeet, koulutusta ja neuvontaa tutkimusdataan kohdistuvista oikeuksista ja lisensseistä.
- Tutkimusorganisaatiot tarjoavat ohjeistusta siitä miten tutkimusdataan viitataan ja edellyttävät julkaisuohjeissaan tutkimuksessa käytettyyn tutkimusdataan viittaamista.
- Tutkimusorganisaatioiden tuottamat datan säilyttämisen palvelut (datarepositoriot, datakatalogit, data-arkistot, jne) ohjeistavat kuinka siellä säilytettävään tutkimusdataan tulee viitata.

Tavoite 5

Tutkimus- ja kehittämisprojekteissa tuotettu tutkimusdata ja sen elinkaari dokumentoidaan siten, että metadata tukee tutkimusdatan ja -tulosten verifiointia ja tutkimusdatan uudelleen- ja jatkokäyttöä, löydettävyyttä, yhteentoimivuutta ja saatavuutta FAIR-periaatteiden mukaisesti.

Toimenpiteet

Tutkimusorganisaatio

- tukee tutkijaa säilytettävän aineiston valinnassa ja arvonmäärityksessä.
- tukee tutkimusdatan dokumentointia, tutkimuksen toistettavuutta ja metadatan tuottamista tarjoamalla riittävät palvelut, ohjeet ja koulutusta.
- tukee tutkimuksen suunnittelua siten, että tutkimushankkeissa osataan varautua aineistojen dokumentoinnin resurssointiin.
- kehittää kannustimia arvokkaiden aineistojen tuottamiseen, dokumentointiin ja avaamiseen.

Tavoite 6

Tutkimusorganisaatio tarjoaa itsenäisesti tai yhteistyössä kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa tutkimusdatan hallinnan tarkoituksenmukaiset tekniset ratkaisut ja niihin liittyvät palvelut.

Toimenpiteet

- Tutkimusorganisaatio tarjoaa tutkimusdatan elinkaaren huomioiva tallennus- ja säilytysratkaisut sekä datan käsittelyä tukevat infrastruktuurit ja palvelut.
- Organisaatiot hyödyntävät edellisessä toimenpiteessä kuvatun kokonaisuuden kehittämisessä relevantteja viitearkkitehtuureja, kuten Avoimen tieteen ja tutkimuksen sekä Datanhallinnan viitearkkitehtuureja.
- Tutkimusorganisaatio tarjoaa selkeän ohjeistuksen sekä riittävät tukipalvelut hyvän datanhallinnan periaatteiden mukaiseen tutkimusdatan käsittelyyn, dokumentointiin, tallennukseen, säilyttämiseen ja jakamiseen.

Tavoite 7

Tutkimusorganisaatioissa tehdään moniammatillista yhteistyötä koulutusten, osaamisen ja tarvittavien datanhallinnan palveluiden kehittämiseksi.

Toimenpiteet

- Tutkimusorganisaatio kehittää osaamista, käytänteitä sekä palveluita kansallisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä.
- Tutkimusorganisaatio kuvaa, millaisia asiantuntijarooleja ja tehtäväkuvauksia heidän organisaatiossaan tarvitaan ja luo näille rooleille urapolut. Datanhallinnan osaaminen tunnistetaan ja tunnustetaan.
- Korkeakoulut tarjoavat datanhallinnan asiantuntijakoulutusta tai mahdollistavat osallistumisen koulutukseen.